

УДК 378.2+378.1:37] (091) (477) “19/20”

Регейло І.Ю.

**ПІДГОТОВКА КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ
У ХХ СТОЛІТТІ: ІСТОРІОГРАФІЯ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ**

Анотація. Регейло І.Ю. Підготовка кадрів вищої кваліфікації в Україні у ХХ столітті: історіографія і джерельна база дослідження проблеми. Виділено й описано основні групи історико-педагогічних джерел для системного аналізу та узагальнення матеріалу у визначених хронологічних межах: архівні документи, підзаконні нормативно-правові акти, відомчі документи і нормативно-методичні матеріали міністерств, статистичні збірники і

довідники, педагогічні видання, наукові дослідження.

Ключові слова: наукові, науково-педагогічні кадри, історіографія, джерельна база, історико-педагогічні джерела.

Анотація. Регейло И.Ю. Подготовка кадров высшей квалификации в Украине в XX веке: историография и источниковедческая база исследования проблемы. Выделены и описаны основные группы историко-педагогических источников для системного анализа и обобщения материала в определенных хронологических пределах: архивные документы, подзаконные нормативно правовые акты, ведомственные документы и нормативно методические материалы министерств, статистические сборники и справочники, педагогические издания, научные исследования.

Ключевые слова: научные, научно педагогические кадры, историография, источниковедческая база, историко-педагогические источники.

Summary. Regejlo I.J. Training of highly qualified specialists in Ukraine in the XX century: historiography and source base of problem research. The basic groups of scientific sources for the analysis of the systems and generalization of material selected and described in certain chronologic limits: archived documents, sublegislative normatively legal acts, department documents and normatively methodical materials of ministries, statistical collections and reference books, pedagogical editions, scientific researches.

Key words: scientific, scientifically pedagogical staff, historiography, source base, historical and pedagogical sources.

Постановка проблеми. Сутність наукового знання полягає у розумінні дійсності в її минулому, нинішньому та майбутньому, у вірогідному узагальненні фактів, визначенні закономірностей та тенденцій, здійсненні рефлексії історичного досвіду та прогнозуванні явищ і процесів. Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Радянській Україні – це невід’ємна складова історії педагогіки. Конструктивно-критичне вивчення історико-педагогічного досвіду, нагромадженого вітчизняною наукою, є важливим джерелом для визначення напрямків модернізації національної освіти і науки. На сучасному етапі особливе значення мають узагальнюючі синтезуючі дослідження, що презентують історіографічні аспекти проблеми підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При визначенні джерельної бази дослідження керувалися певними методологічними засадами, що їх обґрунтовано для історико-педагогічних досліджень О. Адаменко, М. Богуславським, Н. Дем’яненко, Е. Дніпровим, Ф. Корольовим, З. Равкіним, О. Сухомлинською, О. Яськом, М. Ярмаченком та ін. Теоретичне значення мали авторська (Н.Гупан) класифікація джерел (оповідальні, дидактичні, історико-педагогічні) [2], а також описи матеріалів фондів Наркомосу України і народного комісаріату освіти УРСР [10; 12].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в тому, щоб на основі новітніх методологічних підходів виявити, систематизувати, класифікувати і охарактеризувати основні групи джерел з проблеми підготовки наукових і науково-педагогічної кадрів в Україні для розуміння сучасних

трансформаційних процесів у неперервній професійній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дослідженні виходимо з того, що історіографія підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів є цілісною частиною педагогічної науки із системою джерел, які розкривають різні аспекти проблеми у контексті історичного розвитку. Предметом історіографії виступає педагогічна теорія і практика підготовки кадрів вищої кваліфікації у вищих навчальних закладах і наукових установах; накопичення наукового знання про аспірантуру, докторантуру, інститут здобувачів наукового ступеня; історію присудження наукових ступенів.

Комплекс історико-педагогічних джерел, на які ми спиралися у дослідженні, включає у себе усі можливі напрямки отримання, систематизації, узагальнення та оформлення інформації у визначених хронологічних межах. Хронологічні рамки охоплюють період з 1919 по 1991 роки. Нижня межа визначається соціально-економічними та політичними чинниками, коли із встановленням радянської влади в Україні відбулося докорінне реформування всієї системи вищої освіти. Верхня хронологічна межа обґрунтовується соціально-економічними та політичними зрушеннями, які відбулися в українській державі в 90-ті рр. ХХ ст. Здійснюючи історіографічний аналіз, можна виділити декілька груп джерел.

Діяльність науково-педагогічної інтелігенції в умовах радянської доби періоду 20-80-х рр. ХХ ст. в Україні обумовила необхідність прискіпливого відбору передусім архівних документів і матеріалів, що мають безпосереднє відношення до проблеми. Виходячи з цього, до *першої* групи джерел відносяться архівні документи. Не вдаючись до конкретного опису кожної справи, наведемо їх загальну характеристику.

У Центральному державному архіві вищих органів державної влади та державного управління України (ЦДАВО України) найбільшу кількість документів, які стосуються підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, сконцентровано у фонді 166 Народного комісаріату освіти УСРР, Міністерства народної освіти України (1917-1988 рр.), фонді 4336 Харківського науково-дослідного інституту педагогіки Народного комісаріату освіти УРСР (1928-1937 рр.), а також у фонді 4621 Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР (1955-1992).

Науковий інтерес становлять фонди 1267 «Інститут червоної професури при ВУЦВК, Харків» (1932-1937 рр.) та 66 «Українська академія наук, Київ» (1921-1926 рр.). Документи вищих органів державної влади УРСР представлено фондами Верховної Ради УРСР (до січня 1937 р. - Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет) за 1917-1933, 1936-1988 рр., Ради Міністрів УРСР (до березня 1946 р. – Рада Народних Комісарів УРСР) за 1918-1926, 1936-1984 рр., Всеукрревкому (грудень 1919 - лютий 1920 рр.), Ради Робітничо-Селянської Оборони УРСР (квітень - вересень 1919 р.), в яких містяться директивні

документи з питань державного і соціально-культурного будівництва в республіці.

До цінних історичних джерел належать документи й матеріали Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України), в якому зосереджено здебільшого фонди оргбюро, секретаріату, політбюро ЦК КП(б)У (ф.1), а з 90-х рр. ХХ ст. - архівно-кримінальні справи реабілітованих жертв сталінських репресій (ф.263). Протоколи й, особливо, матеріали засідань політбюро ЦК КП(б)У розкривають ставлення політичного режиму до української науково-педагогічної інтелігенції, її окремих лідерів, системи національних шкіл тощо. Великий обсяг інформації знаходяться у фонді 5141 «Науково-дослідний інститут психології Міністерства освіти УРСР, Київ» (1945-1975 рр.).

Значно збагатила джерельну базу нашого дослідження конкретна інформація з архівних матеріалів Державного науково-педагогічного комітету при Наркомосі (ф.166, оп. 4, спр.339, 431); а також з фонду 5127, опису 1 «Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР, Київ» (1926-1970 рр.), зокрема у т.1, т.2. Залучені до наукової роботи архівні матеріали НДП УРСР поділили на наступні групи.

Перша – накази інституту з основної діяльності (Оп. 1, т. 1, Спр. 15) та особового складу (Спр. 1492, 1689). Ця група архівних джерел дозволяє відстежити і проаналізувати вікові особливості, стать, соціальне та національне походження аспірантів, докторантів та їх наукових керівників. Друга – листування керівників Науково-дослідного інституту педагогіки з партійними, державними органами УРСР, АПН СРСР (Оп. 1, т. 2). Ці документи дають підстави об'єктивно розкрити реальний стан справ із кадровим забезпеченням вищої школи УСРР (УРСР) та наукових установ республіки в окреслений період. Третя – тематичні плани НДР (Спр. 17, 28, 41, 1283, 1284, 1321, 1359, 1395, 1426), різноманітні науково- та навчально-методичні матеріали: наукові доповіді вчених інституту, рецензії на наукові праці, автореферати дисертацій, матеріали республіканських науково-практичних конференцій тощо. Вивчаючи матеріали цього фонду (Оп. 2), дізнаємося про стан науково-дослідної роботи інституту у 1940, 1970, 1980-ті роки (наприклад, Спр. 16-18, 875, 876, 929, 1205, 1283, 1284, 1321, 1322, 1359, 1360, 1395, 1397-1400, 1504). Четверта – статистичні звіти про діяльність аспірантури НДП УРСР (зокрема Спр. 37, 50, 65, 1280, 1318, 1391, 1396, 1427, 1570). Цей комплекс джерел дає можливість з'ясувати питання, пов'язані з підготовкою професорсько-викладацького, науково-педагогічного складу для наукових та освітніх установ УСРР (УРСР), виконанням планів НДР, підготовкою дисертаційних досліджень. Вивчення таких матеріалів значно розширюють наукове знання про пріоритетні напрямки наукових досліджень, ефективність інституту наукових кореспондентів, роль інституту у координації науково-дослідною роботою в республіці тощо. П'ята –

документи центральних органів влади. Їхнє опрацювання сприяло неупередженому аналізу радянської політики з формування «нової» інтелігенції в Радянській Україні. Шоста – матеріали засідань ученої ради НДП та спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій, починаючи з 1976 року (Спр. 1476-1481, 1514-1524).

Для розуміння соціально-політичних чинників, що детермінували розвиток вищої освіти і підготовки науково-педагогічних кадрів важливого значення набуває аналіз законодавчих актів і постанов. Слід зауважити, що 27 січня 1920 р. Всеукрревком прийняв постанову про дію на території України всіх декретів РСФРР. Тому огляд документів доцільно робити, спираючись не тільки на документи державних і партійних органів УСРР, але й Російської Федерації. Йдеться про такі джерела: «Собрание узаконений» РСФСР (СУ РСФСР) – офіційне періодичне видання 1917-1938 рр., в якому було опубліковано тексти нормативних актів державних органів влади РСФСР. Це декрети і постанови Всеросійського з'їзду Рад, ВЦК, РНК РСФСР, а також міждержавні угоди РСФСР. З 1939 року видання має назву – Зібрання постанов і розпоряджень уряду РСФСР.

Тому до *другої* групи джерел з історії становлення і розвитку системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні відносимо види підзаконних нормативно-правових актів залежно від суб'єктів, що їх видали: постанови Ради Народних Комісарів України (1919-1946 рр.), Ради Міністрів УРСР (з 1946 р.). Аналіз офіційних документів дає можливість простежити роль партійних та державних органів в управлінні вищою освітою. Партійні постанови, резолюції, що стосуються безпосередньо галузі освіти у визначений період, містяться в матеріалах Компартії України, які також належать до цієї групи джерел.

Окрему групу джерел становлять правові акти СРСР, УРСР та України про підготовку кандидатів та докторів наук через аспірантуру та докторантуру. Нами було встановлено, що за період радянської влади в СРСР було прийнято 12 таких документів (1922, 1925, 1928, 1929, 1939, 1948, 1956, 1960, 1961, 1967, 1974, 1987 рр.). Документи регулювали наступне коло питань: державна політика у галузі підготовки наукових кадрів; загальна мета аспірантури та докторантури; визначення понять «наукові кадри», «науково-педагогічні кадри», «аспірант», «докторант»; організація, відкриття та закриття аспірантури і докторантури; науково-методичне керівництво і контроль за їх діяльністю; порядок прийому, добору та зарахування осіб в аспірантуру та докторантуру; права та обов'язки аспірантів і докторантів; процедура іспитів; професійні компетенції здобувачів наукового ступеня.

Третю групу джерел становлять документи Народного комісаріату освіти України, Міністерства освіти УРСР, Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР. Окрім архівних джерел вони містяться також у таких виданнях:

“Збірник наказів НКО УРСР” (1936-1939 рр.), “Збірники наказів і розпоряджень НКО УРСР” (1936-1961рр.); “Бюлетені НКО УСРР” (1922-1934 рр.), “Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР” (1962-1988 рр.). Статті, виступи і промови керівників містять ґрунтовну інформацію щодо розвитку мережі і структури навчальних закладів, чисельності і складу викладачів, аспірантів і докторантів, розмірів та джерел фінансування системи освіти, мови, форм і методів підготовки в аспірантурі і докторантурі тощо.

Певну історіографічну та джерелознавчу цінність мають Бюлетені управління науковими установами Народного комісаріату освіти УСРР. Наприклад, у бюлетенях за 1927 рр. висвітлено здобутки наукових колективів – науково-дослідчої катедри педології Київського ІНО; педолого-педагогічної секції Харківської науково-дослідної кафедри педагогіки в м. Ніжині, науково-дослідної кафедри при Ніжинському інституті народної освіти.

Четверту групу джерел утворюють статистичні збірники і довідники, що містять узагальнені дані про науково-педагогічні кадри у межах усієї республіки, а також у системі Академії наук, НДІП УРСР, вищих навчальних закладах республіки. Наприклад, основною джерельною базою дослідження проблеми у 1920-1930 рр. були звіти науково-дослідних установ і організації УСРР [3], оскільки системні статистичні дослідження у той час не проводилися.

Важливим джерелом дослідження проблеми є періодика, зокрема педагогічні видання. З-поміж основних джерел *п'ятої* групи зазначимо такі: «Радянська освіта» (1923–1931), «Шлях освіти» («Путь просвещения») (1922–1930), «Научный работник» (1925-1930), «Комуністична освіта» (1931–1941), «Народное просвещение» (1917-1937) и «Народное образование» (з 1946), «За марксо-ленінську педагогіку» (орган Українського науково-дослідного інституту педагогіки, 1925-1932), «Педагогіка і психологія» (з 1993), «Советская педагогика» (1937-1991), «Радянська школа» (1945–1991) тощо. У педагогічних виданнях того часу були опубліковані доповіді керівників держави, що стосувалися стану освіти в країні, обговорювалися проблеми з питань вищої школи, підготовки наукових кадрів, діяльності аспірантури.

Шосту групу джерел склали наукові розвідки, присвячені теоретичним, методологічним проблемам підготовки кадрів вищої кваліфікації у період сталінізації, десталінізації, хрущовської «відлиги», «перебудови». Окреслимо основні напрямки історіографічних та історико-педагогічних робіт.

Передусім проведене дослідження свідчить, що історико-педагогічна наука 1920-1930 рр. не мала спеціальних праць з проблем підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. До аналізу процесу становлення системи освіти вдавалися переважно керівники Наркомосу УСРР і РСФСР. Вагомий джерелознавчий матеріал, нагромаджений у працях О. Бейліна, М. Покровського, допомагає реконструювати перебіг суспільно-політичних процесів в Україні впродовж 20-30-х років минулого століття, встановити

тенденції щодо формування кадрів наукової інтелігенції в СРСР. Перші спроби систематизації та аналізу статистичного матеріалу з нашої проблеми знаходимо у наукових розвідках О. Шмідта і В. Смулевич. Прикладний і суто теоретичний дискурси педагогічної науки підкреслювали у 20-х рр. І. Соколянський, Я. Мамонтов, А. Залкінд, А. Пінкевич, Е. Мединський, які використовували наступні визначення соціально-професійних груп серед викладацького складу: «професор», «викладавець», «дослідник». Термін «науково-педагогічні кадри» уперше застосував у 1923 р. Г. Гринько [6].

З'являються поняття «нова інтелігенція», «соціалістична інтелігенція», виникнення яких пов'язується, насамперед, з політико-ідеологічною оцінкою ролі і місця інтелігенції в соціалістичному будівництві, а не реальні функціональні ознаки цього соціального прошарку суспільства. Сміслові поєднання поняття «науково-педагогічна інтелігенція» віддзеркалювало теоретичну і практичну діяльність професорів академічних кафедр і вищих навчальних закладів, їхню дослідну і викладацьку роботу [5].

У повоєнну добу радянські науковці М. Бистров, І. Золотоверхий, Л. Тендерс, С. Чавдаров зробили спробу показати досягнення УСРР у розвитку освіти за роки радянської влади і розпочали дослідження окремих складових системи освіти в УРСР у 1920-1930-ті рр. [11]. Слід зазначити, що історіографія освіти і науки УРСР у той час підпорядковувалася історичним концепціям російських дослідників, ідеологічний підхід детермінував методологічні засади досліджень, для яких характерно було звеличення успіхів культурного будівництва в Україні за період побудови соціалізму і критика представників так званого українського «буржуазного націоналізму» О. Шумського, М. Скрипника. До певної міри, аналіз, коментар змін та перетворень у галузі підготовки «червоної професури» здійснювався через призму сталінської практики соціалістичного будівництва, уніфікації культурного життя, а тому у наукових джерелах домінував популярно-пропагандистський підхід щодо висвітлення окремих питань.

З особливою гостротою проблема дослідження структури і мобільності наукових кадрів, їх підготовки у вищих навчальних закладах і академічних установах постала з кінця 40-х-50-х років минулого століття у зв'язку з науково-технічною революцією і перетворенням науки в безпосередню продуктивну силу суспільства. У цей період висвітлюється переважно історія розвитку освіти, школи, культури, хоч російська історіографія не полишала вивчення проблем «радянської інтелігенції», формування професорсько-викладацьких кадрів для вищої школи (С. Кафтанов). Певну історіографічну та джерелознавчу цінність мають праці А. Синецького, М. Бистрова. Результати дослідження теорії та історії підготовки наукових кадрів через аспірантуру та присудження наукових ступенів у нормативних правових актах СРСР представлено в монографії К. Галкіна [1].

До перших узагальнюючих праць, написаних наприкінці 50-х - початку 60-х років ХХ ст. на загальносоюзному матеріалі, можна віднести роботу В. Єлютіна (міністра вищої освіти СРСР), де з позицій офіційного керівництва аналізується розвиток вищої освіти, обґрунтовується роль вищої школи у вирішенні кадрових проблем держави, розвитку науки, техніки, нових технологій. Порушуються також проблеми відтворення професорсько-викладацьких кадрів для народного господарства країни.

Роботи українських дослідників з проблем реформування вищої освіти Ю. Даденкова (міністра вищої і середньої спеціальної освіти УРСР) і Г. Єфименка (заступника міністра вищої освіти УРСР), зважаючи на постійний ідеологічний контроль над офіційними виданнями, не виправдано копіювали загальносоюзну структуру наукових досліджень. Питання підготовки науково-педагогічних кадрів для вищої освіти розглядалися в них фрагментарно, без належного аналізу стану справ, визначення суперечностей. Однак варто відзначити, що дослідження проводилися вже на статистичному матеріалі УРСР.

У першій половині 1960-х років у науковій літературі переважали праці з історії становлення та розвитку народної освіти, в яких соціальний аспект формування науково-педагогічних кадрів висвітлювався побіжно. Водночас слід відзначити позитивні тенденції узагальнення накопиченого матеріалу і виділення для дослідження актуальних проблем щодо розвитку системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів доби Радянського Союзу.

Однією з перших праць українських радянських істориків, автори якої використали визначення поняття «інтелігенції», торкнулися й проблем підготовки кадрів інтелігенції в Українській РСР була монографія Ю. Курносова та А. Бондар [7]. На нашу думку, більш ґрунтовно проблема підготовки фахівців вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру висвітлена у фундаментальних працях того часу, присвячених 50-річчю жовтневої революції: «Історія Академії наук Української РСР» (1967) та «Розвиток науки в Українській РСР за 40 років» (1967). Водночас слід зазначити такі недоліки ювілейних видань того періоду, як тенденційність добору та інтерпретації матеріалу, парадно-ювілейний стиль його викладення, політизація історії науки, недооцінка дореволюційного потенціалу науково-педагогічних кадрів.

До теоретико-методологічних праць, що вийшли друком упродовж 60-тих років минулого століття, належить наукова робота К. Галкіна «Вища освіта і підготовка наукових кадрів в СРСР» (1961), в якій ґрунтовно висвітлено питання становлення системи підготовки наукових кадрів у 1917-1925 рр.; організація аспірантури (1925-1930 рр.), особливості її розвитку у післявоєнні роки (1941-1956 рр.); нові форми підготовки наукових кадрів, зокрема національних в умовах розвитку будівництва комуністичного суспільства;

упровадження атестації наукових кадрів у СРСР [1]. В історіографії цього періоду помітне місце посідають наукові праці Г. Доброва, В. Чуткерашвілі, Б. Лебіна [8], в яких представлено динаміку і структуру наукових кадрів з точки зору кваліфікаційної, галузевої, вікової характеристик; порушено питання підготовки наукових кадрів здебільшого в системі АН СРСР. На жаль, діяльності АН УРСР щодо цієї проблеми приділено увагу лише опосередковано. Як показав аналіз, у 60-ті роки минулого століття автори більшості наукових праць тенденційно та необ'єктивно оцінюють діяльність КПРС та КП України щодо керівництва сферою науки, обстоюють і доводять «переваги соціалізму», що практично виключало можливість критично підійти до висвітлення негативних явищ у радянському суспільстві і, зокрема в сфері підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів.

Історіографічний процес 1970–1980-х рр. вирізнявся поглибленням соціальних пріоритетів наукового пошуку, однак все ще у контексті наукового обґрунтування формування нової історичної спільноти – радянського народу. Українські дослідники продовжували з'ясовувати генезу соціалістичної інтелігенції, соціально філософські особливості її розвитку (Л. Смоляков) та діяльності для суспільного, науково-технічного прогресу (В. Астахова, Ю. Курносів), виявляли пошук інтересу до наукової інтелігенції як однієї із соціально професійних груп (Л. Ткачова, В. Шейк), презентуючи статистичні відомості про кількісне та якісне зростання наукових і науково-педагогічних кадрів (Є. Алексєєв) й уникаючи при цьому аналізу функціональних ознак, соціально професійної специфіки та реального суспільного статусу науково педагогічних кадрів вищої школи (В. Пастухов, В. Майборода).

У працях висвітлювалася роль і діяльність компартії України у сфері підготовки наукових кадрів через аспірантуру (Т. Щербина); порушувалися питання управління підготовкою та використання наукових і науково-педагогічних кадрів (А. Багаєв, В. Запольська, Т. Кочурова, В. Клименюк) для підвищення їх ідейно-політичного і теоретичного рівня. Підсумковим науково-історичним дослідженням на зламі 80-90-х років вважаємо колективну монографію Інституту історії АН УРСР (1988), в якій висвітлено проблеми «нової соціальної й інтернаціональної спільноти людей – радянського народу» і підготовки радянської інтелігенції [4].

Проведений аналіз свідчить, що для цієї доби притаманне зображення процесу розвитку освіти та науки як реалізації програмних положень комуністичної партії України у справі культурного будівництва. Для наукових пошуків передусім характерною була ідеологічна спрямованість, що фактично усунула елемент діалогічності і наукової дискусії (Л. Колосова). Перегляд історії 20-30-х років ХХ століття відбувався в рамках панівної методології на основі концепції гуманного демократичного соціалізму та оновлення соціалізму. Але дослідники порушили ряд нових проблем з історії радянської

освіти і педагогічної науки в Україні: репресії щодо інтелігенції, негативне значення «чисток» в освітніх закладах, здійснення українізації в освітній сфері; переоцінка ролі діячів Наркомосу УРСР у формуванні радянської системи підготовки науково-педагогічних кадрів. Під впливом змін, що розпочалися в суспільстві після 1985 р., з'явилися дослідження, автори яких прагнули неупереджено розкрити маловивчені аспекти даної проблеми у контексті національно-культурного будівництва в УРСР. У період «перебудови в СРСР» наукові праці В. Байдакова, Г. Добрава, Ю. Курносова, В. Креницького, А. Скляренка та ін., присвячені організації наукової діяльності в Україні. Проблеми атестації наукових і науково-педагогічних кадрів висвітлено в роботах К. Гусева, Б. Лебіна, Б. Розова, однак нез'ясованими залишилися питання нових підходів у системі атестації та ін.

Поєднання наукового аналізу та фактологічного (статистичного) матеріалу щодо професійної, кваліфікаційної, демографічної структури наукових кадрів СРСР знаходимо у колективній монографії за редакцією В. Келле. Ці наукові розвідки відображають більш-менш вичерпну картину динаміки наукових кадрів за тривалий період (1950-1989 рр.) і можуть слугувати деякою висхідною для майбутніх досліджень у цій галузі. Водночас подано методичку вивчення наукових кадрів, зокрема побудови системи соціальних індикаторів розвитку науки як сукупності трьох елементів, що характеризують: суспільні ресурси, які використовуються в сфері науки; механізми їх функціонування в системі наукової діяльності та когнітивні, економічні і соціальні ефекти результатів такої діяльності. Авторами чи не вперше обґрунтовано соціальний аспект наукової діяльності, що передбачає оцінку рівня і характеру розподілу та кооперації праці вчених, повноти використання їхнього творчого потенціалу і наявність умов для інтенсивного розвитку науки [9].

Висновки. У 20-30-тих роках ХХ століття закладено підвалини для вивчення комплексу питань, пов'язаних із розробленням, обґрунтуванням та практичним втіленням у життя радянської системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів; у період 40-60 років минулого століття питання підготовки кадрів вищої кваліфікації як самостійний об'єкт історико-педагогічного дослідження не вивчалось. Наукові розвідки періоду 70-80-х років присвячено формуванню нової історичної спільноти – радянського народу. Діяльність аспірантури і докторантури як важливих специфічних педагогічних інституцій України не була предметом окремого наукового аналізу. Це й стане предметом наших подальших розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галкин К.Т. Высшее образование и подготовка научных кадров в СССР / К.Т.Галкин. – М.: Сов. наука, 1958. – 175 с.
2. Гупан Н.М. Розвиток історії педагогіки в Україні (Історіографічний аспект):

- автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Н.М.Гупан. –2001. – С. 14-15.
3. Звідомлення Всеукраїнської Академії наук у Києві за 1923–1927 роки. – К.: Вид-во ВУАН, 1924-1928; Наукові установи та організації УСРР.– Харків: Видання Держ. план. комісії УСРР. – 1930.
4. Интеллигенция Советской Украины: некоторые вопросы историографии и методология исследования / АН УССР. Ин-т истории; редкол.: Ю.А. Курносков (отв. ред.) и др. – К.: Наук. думка, 1988. – 187 с.
5. Кузьменко М.М. Науково-педагогічна інтелігенція культурно-освітніх закладів радянської України в умовах адміністративно-політичної системи 1920 – 1930-х рр. / М.М. Кузьменко // Наука. Релігія. Суспільство. –2002. – № 3. – С. 139-143.
6. Курносков Ю.О. У навчанні та праці: Підготовка кадрів інтелігенції в Українській РСР / Ю.О. Курносков, А.Г. Бондар; АН УРСР. Ін-т історії; відп. ред. Г. М. Шевчук. – К.: Наук. думка, 1964. – 342 с.
7. Лебин Б.Д. Подбор, подготовка и аттестация научных кадров в СССР. Вопросы истории и правового регулирования / Лебин Б.Д.; отв. ред.: Д.А. Керимов - М., Л.: Наука, 1966. – 288 с.
8. Научные кадры СССР: динамика и структура / под ред. В.Ж.Келле и др.– М.: Мысль, 1991. – 284 с.
9. Руднева І. Матеріали фонду “Наркомос України” - джерело до історії української радянської літератури / І. Руднева // Архіви України. – 1969. – № 2. – С. 70-73.
10. Чавдаров С.Х. Тридцять років радянської школи УРСР / С.Х. Чавдаров // Наукові записки Українського науково-дослідницького інституту педагогіки.– К., 1949. – Т.3.
11. Юрченко А.В. Фонд народного комісаріату освіти УРСР і склад його документів за 1918-1925 рр. / А.В.Юрченко // Архіви України. – 1978. – № 2. – С. 62 – 68.